

CUMHURİYET DÖNEMİNDE YÜKSEKÖĞRETİMDE UZAKTAN EĞİTİME GEÇİŞ SÜRECİ (1923-1982)*

*Demet CANSIZ***

ÖZET

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında halkın eğitim seviyesini yükseltmek gayesiyle bazı kararlar hızla yürürlüğe koyuldu ve bir süre sonra semeresini vermeye başladı. Fakat yükseköğretimde arzulanan başarı henüz kaydedilememişti. Yeterli sayıda eğitim kurumunun olmayışı meselenin çözümünü zorlaştıran en büyük etkeni. Bu maksatla Avrupa ülkelerinde uygulandığı gibi yükseköğretimde uzaktan eğitim sürecinin başlatılmasına karar verildi. Uzaktan eğitim hususunu Cumhuriyet devrinde dile getiren ilk kişi dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey oldu. Bununla birlikte Mustafa Necati Bey'in vekâletinden ancak yıllar sonra bu konuda somut adımlar atılabilir ve hazırlanan uzaktan eğitim programları yükseköğretim kapısında bekleyen milyonlarca gence sunuldu. Bu makalede Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Necati Bey'in ilk ifadesi başlangıç kabul edilerek, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin kuruluşuna kadar geçen dönemde yükseköğretimde uzaktan eğitime geçiş süreci ele alındı. Öğrencilerin ve eğitimcilerin yaşadığı problemler, uzaktan eğitim kurumları, kurumların işleyişi gibi meseleler TBMM zabıtları, dönem basını ve ilgili literatür ele alınarak açıklanmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler

Yükseköğretim, uzaktan eğitim, mektupla yükseköğretim, açık eğitim, açık ve uzaktan öğrenme.

Giriş

Eğitim toplumlarda değişim yaratabilmenin en temel araçlarından biridir. Türkiye'de eğitim, modern, dinamik bir toplum yaratmak için başvurulmuş bir unsur olmanın ötesinde ekonomik, siyasi ve kültürel

* Makalenin geliş tarihi: 17.03.2022 / Kabul tarihi: 16.06.2022

** Öğr. Gör. Dr., Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Okulu, dcansiz@dho.edu.tr,
(Orcid ID: 0000-0002-2084-9349).

bağımsızlığın gereği olarak kabul edilmiştir. Modernleşmenin kapısını açan bir anahtar vazifesi gören eğitim, Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan inkılâpların toplum nazarında yerleşmesi ve kalıcı hale getirilmesinde de mühim bir vazife üstlenmiştir.¹ Dolayısıyla kuruluş yıllarında öncelikli hedef, ülke genelindeki eğitim öğretim faaliyetlerini düzenlemek, arttırmak ve eğitim kurumlarını yeni sistemle uyumlu hale getirebilmektir. Bu minvalde Cumhuriyet'in ilanından evvel 15 Temmuz 1923'te toplanan ve 15 Ağustos'a kadar çalışmalarını sürdüren I. Heyet-i İlmiye Kongresi, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitim uygulamalarına ve hükümet programlarına rehberlik etti. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Safa Bey başkanlığında toplanan kongrede² Maarif Misakı adıyla bir genelge yayınlanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin milli eğitim amaçları açıklandı. Buna göre, ilköğretim yaygınlaştırılıp herkese okuma-yazma öğretilecek, milliyetçi, halkçı, laik, cumhuriyetçi vatandaşlar yetiştirilecek, yeni kuşaklar tüm eğitim kademelerinden geçirilip iş hayatında başarılı kılınacaktı. Fakat Cumhuriyet kurulduğunda devralınan miras bu amaçları gerçekleştirmek için oldukça yetersizdi. Zaferle elde edilen milli gurura rağmen yorgunluk had safhada, mevcut kurumlar verimsizdi. Kalifiye elemanların savaşta kaybedilmesi Cumhuriyet'in hedeflerini gerçekleştirecek kadronun yoksunluğu sorununu beraberinde getirmişti.³ Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte kadınların % 98'i okuma yazma bilmezken, 12 milyon nüfustan sadece 1 milyonu okuryazar idi. 355 bin kişi ise, ortak adları mektep olan fakat olanakları ve koşulları birbirinden tamamen farklı eğitim kurumlarına devam ediyordu.⁴ Bu yüzden Mustafa Kemal önderliğindeki yeni Türk Devleti mevcut eğitim kurumları ve politikalarını ıslah ederek, hükümet programlarında eğitime özel bir yer ayırmıştı. 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarıldı. Kanunla Türkiye dahilindeki tüm eğitim

¹ Tülay Alim Baran, "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesi", *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*, (Haz. Murat Alper Parlak), Ankara 2010, s. 19-20.

² I. Heyet-i İlmiye Kongresi'nde alınan kararlar için Bkz. Osman Kubilay Gül, "Maarif Kongresi, Heyet-i İlmiyeler ve Uluslararası Ortaöğretim Öğretmenleri Kongresi Üzerine Bir Değerlendirme", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, 10(19), s.512-515.

³ Mehmet Okur, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), Şubat 2010, s.206-207.

⁴ Necdet Sakaoglu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.22.

müesseseleri Maarif Vekâleti'ne bağlanarak mektepli-medreseli ikiliği ortadan kaldırıldı. Eğitimde birlik sağlanarak nesillerin farklı akım, görüş ve şartlandırmalardan kurtarılması sağlandı.⁵

24 Nisan 1924'te Maarif Vekili Vasıf Çınar başkanlığında toplanan II. Heyet-i İlmiye Toplantısı'nda yeni düzenlemeler gündeme geldi. İlköğretimin 6 yıldan 5 yıla indirilmesi, ortaokul ve lisenin 3'er yıllık eğitim programları ile altı yıl tutulması, ilk mektep müfredat programlarının hazırlanması, ders kitaplarının yazdırılması gibi hususlar yürürlüğe koyuldu.⁶ 1924 yılındaki diğer önemli bir gelişme de Türk eğitim sisteminin incelenmesi için yabancı uzmanların Türkiye'ye getirilmesi oldu. Bu maksatla Amerika Birleşik Devletleri'nden Türkiye'ye getirilen ilk yabancı uzman Prof. Dr. John Dewey'di.⁷ John Dewey raporunda, yeni mekteplerin inşası, öğretmen ve eğitimcilerin yetiştirilmesi, seyyar kütüphaneler kurulması, ticaret ve meslek okullarının açılması gibi pek çok hususta görüş bildirmişti. Dewey'in 1924 tarihli raporu uzaktan eğitim açısından da önemli öğeler içeriyordu. Dewey raporunda öğretmenlerin bilmuhabere yani yazışma, haberleşme yoluyla ders alarak yetiştirilmesi, bu derslerin de Maarif Vekâleti ya da herhangi bir muallim mektebi tarafından idare olunmasını öneriyordu.⁸ Yine aynı raporda Türkiye'nin bazı yerlerinde mekteplerin açık hava ya da yarı açık hava tarzda inşa edilmesi, gerekirse gelişmiş devletlerden bu tarz mekteplerin inşaat planlarının temin edilebileceği vurgulanıyordu.⁹ John Dewey'den sonra Maarif Vekâleti'nin daveti üzerine Alman eğitimcilerinin mühim simalarından Prof. Dr. Alfred Kühne ile Prof. Dr. Omer Buyse Türkiye'nin çeşitli illerinde yaptıkları

⁵ Ali Rıza Erdem, "Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi", *Belgi Dergisi*, 2011, S.2, s.165.

⁶ Necdet Sakaoğlu, a.g.e., s.30.

Vasıf Çınar'ın Maarif Vekilliği döneminde üzerinde durduğu ve faaliyet yürüttüğü iki mühim mesele Tevhid-i Tedrisat Yasası'nın hazırlanması ve üniversitenin modernize edilmesi hususları idi. Bkz. Ferdi Uyanıker, "Cumhuriyet Devri Diplomat Naaşlarının Nakillerinde Savaş Gemilerinin Kullanılması Örnekleri: Sovyet Rusya Büyükelçisi Vasıf Çınar ve Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Minür Erteğün'ün Naaşlarının Türkiye'ye Getirilmesi", *History Studies*, 2020, S.2, s.931.

⁷ Mehmet Okur, a.g.m, s.210.

⁸ John Dewey, *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, Devlet Basımevi, İstanbul 1939, s.20-21.

⁹ John Dewey, a.g.e., s.5.

incelemeler neticesinde hükümete raporlar sundu. Ayrıca Prof. Dr. Beryl Parker, Prof. Dr. Albert Malche, Prof. Dr. George Stichler, Prof. Dr. Oscar Frey ve Prof. Dr. Ernst Egli gibi uzmanlardan istifade edilerek eğitim hayatında mühim gelişmeler kaydedildi.¹⁰

Yabancı uzmanların eğitim öğretim faaliyetlerine dair sunmuş olduğu raporlar daha ziyade eğitim faaliyetlerinin iyileştirilmesi, okulların işleyişi ve eksikliklerinin giderilmesiyle alakalı idi. John Dewey yazışarak öğretmen yetiştirme önerisinde bulunmuşsa da söz konusu yıllarda henüz yükseköğretimde öğrenen, öğreten ve öğrenme kaynakları arasındaki sınırlılıkları ortadan kaldıran açık öğretim, uzaktan öğretim gibi disiplinler arası bir alana geçiş düşünülmemişti. Bu çalışma ile yükseköğretimde uzaktan eğitim olgusunun Türkiye’de ortaya çıkış ve ilerleyiş süreci ele alındı. Süreç ele alınırken Aras Bozkurt’un tasnifi kullanılarak çalışma üç ana başlık altında toplandı.¹¹ Elde edilen veriler tarihsel arka plana uygun bir şekilde dönemin genel şartları ve eğitim politikaları çerçevesinde değerlendirildi. Araştırmada nitel tarihsel çalışma yöntemi kullanıldı. Ayrıca tematik analiz, içerik analizi gibi yaklaşımlardan faydalanılarak öğrencilerin talepleri, şikâyetleri, eğitimde teknolojinin yeri ve önemi, teorik bilgilerin pratik hayata ne kadar yansıtıldığı gibi hususlar dönem gazeteleri incelenerek açıklanmaya çalışıldı.

1. Mustafa Necati Bey Dönemi Ve Uzaktan Eğitim Fikrinin Ortaya Çıkışı

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Maarif Vekâleti merkez örgütü personel ve donanım bakımından çok yetersizdi. Ders kitaplarının eksik olduğu, öğrencilerin yaşama ve çalışma koşullarının elverişli olmadığı bu süreçte Mustafa Necati Bey, Ekim 1925 tarihi itibarıyla göreve başladı.¹² Genç

¹⁰ Türkiye’ye davet edilen yabancı uzmanlar ve faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Mehmet Okur, a.g.m, s.210-212.

¹¹ Bkz. Aras Bozkurt, “Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü, Yarını”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2017, s.87-88.

¹² *Mustafa Necati Hayatı ve Hizmetleri*, Türk Eğitim Derneği II. Anma Toplantısı, (Haz. Ferhat Oğuzkan), Ankara 1995, s.11. Mustafa Necati’nin Türk eğitimindeki yeri için Bkz. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993’e)*, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994, s.357-358.

Cumhuriyet'in sekizinci Milli Eğitim Bakanı olarak tam 3 yıl boyunca devlete hizmet eden Necati tam mânâda bir icraat adamı idi.¹³

Görevi devraldıktan sonra ilk işi, genel eğitim durumunun incelenmesini talep etmek oldu. Bu doğrultuda nezaret bünyesinde ilk ve orta öğretim işlerine bakan, kültür ve denetim işleriyle yükümlü olan dairelerin takviyesine, yükseköğretimden sorumlu olacak, okul yapı işlerini düzenleyecek, okul sağlık hizmetleriyle ilgilenen, eğitim-öğretim faaliyetlerini bilimsel bir şekilde programlayacak yeni yönetim birimlerinin oluşturulmasına karar verildi.¹⁴ 26 Aralık 1925'te Mustafa Necati Bey, III. Heyet-i İlmiye Toplantısı'na başkanlık etti. Toplantıda, devlet ve vilayet bütçelerinden maarife ayrılan tahsisatı en verimli şekilde kullanmak, okulları tüm mevcudu kapsayacak şekilde genişletmek, liseleri belirli merkezlerde inşa edip sayılarını çoğaltmaya çalışmak, yatılı olmayan okullarda karma eğitim vermek, öğretmenlerin terfileri için yasal teminatlar koymak, eğitim ve öğretim işleriyle meşgul olmak üzere Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması gibi konular ele alındı. Toplantıda alınan kararlar neticesinde Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun çıkarılarak milli eğitim teşkilatlanmasında önemli gelişmeler kaydedildi.¹⁵

Milli Eğitim Bakanı olduktan sonra memleketteki maarif işlerinin kısa ve sınırlı bir zamanda halledilemeyeceği kanaatine varan Mustafa Necati maarif teşkilatını bizzat inceledi. Devletin ve milletin genel halini ve mekteplerin vaziyetini doğru bir şekilde tahlil edip bu doğrultuda kararlar almayı uygun gördü. Türk dilini incelemek ve halka yönelik bir lügat hazırlamak için memleketteki dil uzmanlarını toplayarak, Türk dilinin ıslahı için gerekli çalışmaları başlattı.¹⁶ Nitekim bir süre sonra Dil Heyeti ile

¹³ İsmail Doğan, "Eğitimde İcraat Geleneği ve Mustafa Necati (1894-1929) Örneği", *Mustafa Necati Sempozyumu*, Kastamonu 1991, s.108.

¹⁴ *Mustafa Necati Hayatı ve Hizmetleri*, s.11.

¹⁵ Mehmet Okur, a.g.m, s.212-213.

Öğretmen yetiştirme Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri var olan en mühim sorunlardandı. Bu hususta Bkz. Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri (1848-1940)*, Doğan Basımevi, Ankara 1978, s.222-226. Atatürk döneminde yeterli miktarda öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin diğer problemleri gerçek mânâda ilk defa Mustafa Necati'nin vekâleti döneminde ele alındı. Detaylar için Bkz. Cemil Öztürk, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s.73-82.

¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:23, s.267.

Talim ve Terbiye Dairesi gibi merkez kuruluşlar oluşturarak Türk eğitim tarihi açısından mühim uygulamaların öncüsü oldu.¹⁷ Talim ve Terbiye Dairesi çocukların manevi ve ahlakî değerlerini himaye etmek maksadıyla neşriyata önem vererek çocuklara yönelik pek çok ansiklopedi ve mecmualar yayınladı. Bu yayınlar oldukça ilgi gördü. Ayrıca uygunsuz içerikli neşriyattan çocukları korumak için gerekli önlemler alındı.¹⁸ 1926 yılında Maarif Vekâleti'nde Sanayi-i Nefise Müdürlüğü ve Sanayi-i Nefise Encümeni ihdas edilerek güzel sanatlar müesseselerinin teşkilatı, kadroları, bütçe ve tedrisat işleri devletin gözetimi altına alındı. Böylelikle hükümetin sanata ve sanatkârına karşı duyarlı, ilgili bir politika benimsediği gösterildi.¹⁹

Eğitimin daha sıkı bir şekilde denetlenmesi maksadıyla Maarif Eminlikleri oluşturuldu. Bu minvalde Türkiye 13 bölgeye ayrılarak her bölgeye Maarif Emni adı verilen görevliler gönderildi. Eğitimin merkezileştirildiği maarif emniyeti uygulaması ile aynı zamanda Tevhid-i Tedrisat Kanunu hükümlerine riayet edilmiş oldu.²⁰ İlköğretimin en uzak yerlere kadar yayılması, köy mektepleri kurarak ilköğretimde verimliliğin artırılması, öğretmenlerinin meslekî bilgilerinin ve maddi olanaklarının artırılması için maaşlarının iyileştirilmesi, öğrenci sayılarının artırılması gibi hususlar da gündeme geldi.²¹ Memleketteki bir buçuk milyon öğrencinin yarısının dahi eğitim almadığı bu dönemde okutulan öğrenci sayısı maalesef çok azdı. Okullarda öğrenci sayısını arttırmak ve maarifi canlandırmak ülkedeki öğretmen sayısını arttırmakla mümkün olabilirdi. Her fırsatta bir muallim ordusuna ihtiyaç olduğuna vurgu yapan Mustafa Necati Bey, mevcut muallim mekteplerinin yetersizliğini ifade ederek her vilayette bir muallim mektebi açmayı hedefledi.²² Bu maksatla öğrencisi ve

¹⁷ Ayşegül Şentürk, "Mustafa Necati Bey'in Bir Eğitim Projesi: Maarif Eminliği", *Belgi Dergisi*, 6, 2013, s.748.

¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:33, s.456-458.

¹⁹ Vakıf, "Cumhuriyet Devrinde Tiyatro", 30.10.1933.

²⁰ Fuat Özer, "Mustafa Necati Bey (1894-1 Ocak 1929)", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (13), s.178. Eğitim faaliyetlerinin denetlenmesi ve ıslahı meselelerinde müfettiş ve maarif memurlarının rolü hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Yasemin Tümer Erdem, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Teftiş", *OTAM Dergisi*, S.26, 2009 Ankara, s. 55-91.

²¹ *Mustafa Necati Hayatı ve Hizmetleri*, s.12.

²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:24, s.176.

öğretim kadrosu az olan ortaokul ve liselerin birleştirilerek daha güçlü hale getirilmesi, bazı ortaokulların meslek okullarına dönüştürülmesi, ortaokulların öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere Orta Muallim Mektebi'nin açılmasına, liselere daha nitelikli öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için açılan Yüksek Muallim Mektebi'nin iyileştirilmesine karar verildi. Yine ilk ve orta dereceli okullarda eğitim alan yatılı öğrencilerin barınma ve beslenme koşullarının iyileştirilmesine özen gösterildi.²³ Bu dönemde basım işlerini muhtekirlerin üstlendiği ve bu sebeple öğrencilere çok pahalıya mal olan mektep kitapları meselesi de ele alındı. Çıkarılan bir kanun aracılığıyla mektep kitaplarının basımı hükümete devredildi.²⁴

Mustafa Necati Bey döneminde halk eğitimine özen gösterildi. Kırsal bölgelerde yaşayan halka, temel bilgi ve beceri elde etme imkânının yanı sıra Cumhuriyet yönetimini tanıma fırsatı sunuldu. Halkın yararlanacağı dershaneler, kütüphaneler kuruldu, sinema ve konferanslar aracılığıyla çeşitli etkinlikler gerçekleştirildi.²⁵ 1928 yılına gelindiğinde bilhassa ilköğretimde kaydedilen başarı kayda değerdi. 1923-1924 eğitim öğretim yılı içerisinde toplam öğrenci sayısı 337.618, mektep adedi 4770 iken; 1927-1928 ders yılı içinde öğrenci sayısı 423.263'e, mektep sayısı ise 6060'a yükseldi.²⁶ Talebe ve mektep sayısındaki bu artışın yanı sıra müfettişlerin vermiş olduğu raporlar da mektep ve okulların işleyişinin normal vaziyette olduğu çocuklarının mânen çok yükseldikleri yönünde idi.²⁷

1928 yılında Türkiye'de eğitim ve öğretim hayatına direk tesir eden bazı gelişmeler de yaşandı. Arap Alfabesi kaldırılarak, bütün mekteplerde Türkçe öğretim yapılması kararlaştırıldı. 11 Kasım 1928'de kabul edilen 51 maddelik Millet Mektebi Teşkilatına Dair Talimname ile millet mektepleri kurularak Mustafa Kemal, Başöğretmen tayin edildi. Bu talimname ile ayrıca kitlesel bir eğitim seferberliği başlatıldı ve kadın-erkek bütün halk

²³ *Mustafa Necati Hayatı ve Hizmetleri*, s.12. Öğretmen açığını kapatmanın bir başka yolu da mecburi hizmet şartı idi. Devlet mekteplerinde ücretsiz bir şekilde eğitim gören öğrenciler, mezun olduktan sonra öğrenim gördükleri yıl sayısı kadar devlete mecburi hizmet ediyordu. Maarif Nezareti devlet parası ile talebe okutur, buradan mezun olan çocuklar devletin kendilerine yaptığı yardıma mukabil devlete hizmet ederdi. Bkz. *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:3, Cilt:4, s.38.

²⁴ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:2, Cilt:24, s.186.

²⁵ *Mustafa Necati Hayatı ve Hizmetleri*, s.16.

²⁶ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:3, Cilt:64, s.201.

²⁷ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:3, Cilt:64, s.214.

millet mektebinin öğrencisi sayıldı.²⁸ Millet mektepleri okuma-yazma bilmeyen halk tarafından ilgiyle karşılandı. Bilhassa İstanbul'da açılan mektepler ev hanımları tarafından yoğun talep gördü ve talepler doğrultusunda 1929 yılında İstanbul'da 1107 millet mektebi dershanesi kuruldu.²⁹ Uygulama bir müddet sonra orduda da başlatıldı ve neticede 1928-1937 yılları arasında iki buçuk milyon vatandaş okur-yazar oldu.³⁰

Mustafa Necati Milli Eğitim Bakanı olarak üniversite sorunlarına karşı da duyarsız kalmadı. Bakanlık döneminde üniversitelerin özerkliği tartışmalarında, Darülfünun'a karışmamak ve bilimsel özerkliğini korumak gerektiğini savundu. Üniversitelerin gelişmesi ve ilerlemesi için politikacıların üniversitelere müdahalesinin doğru olmadığını düşünen Mustafa Necati, bu müesseselerin doğrudan milletin manevi kudretini temsil ettiği kanısındaydı.³¹ Bakanlığı döneminde üniversitelere ayrılan ödeneğin yetersiz olmasına rağmen yükseköğretimde önemli mesafeler kaydedildi.³² Necati, bütün imkânsızlık ve yokluklara rağmen müderrislerin ve Darülfünun'un gelişme gösterdiğini, kendilerine kütüphaneler ve

²⁸ Mehmet Okur, a.g.m, s.214.

Millet mektepleri ile halka hem yeni harfler öğretilip eğitim seviyesi yükseltilecek hem de yeni rejimin yurttaşlık bilgi ve bilinci kazandırılacaktı. Detaylı bilgi için Bkz. Mücteba İlgürel, "Millet Mektepleri", *Doğumunun Yüziüncü Yılında Atatürk'e Armağan*, İÜEF Yayınları, İstanbul 1981, s.25-34; Cemil Öztürk, Arzu Meryem Nurdoğan, "Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programı ve Ders Kitapları", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2001, S.5, s.175-202; Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s.201-205.

Mustafa Necati Bey, Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan inkılâpların eğitim hayatına olumlu yansıdığını savunmuştur. Uluslararası rakamların kabulünün öğrencilere cebirde, ticarete büyük kolaylıklar sağladığını dile getirmiştir. Bkz. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:4, s.203; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:78, s.206.

²⁹ Akşam, "Millet Mektepleri", 03.01.1929.

³⁰ Mehmet Okur, a.g.m, s.214. Millet mekteplerinin kuruluş süreci ve faydaları için ayrıca Bkz. Necdet Sakaoğlu, a.g.e., s.46-51.

³¹ Abdurrahman Diler, "Darülfünun'da Özerklik Fikrinin Gelişmesi ve Mustafa Necati Bey", *Mustafa Necati Sempozyumu*, Kastamonu 1991, s.135-136.

³² Tülay Alim Baran, "Cumhuriyetin Eğitim Politikasına Kısa Bir Tarihçe ve Mustafa Necati", *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S.2, Aralık 2002, s. 8.

laboratuvarlar verildiği takdirde daha verimli çalışacaklarını dile getirdi.³³ Bu dönemde İrşad Heyetleri kurularak Anadolu'nun çeşitli kentlerinde halka açık konferanslar verilmesi, lise mezunu olmayanların üniversiteye kabul edilmemesi kararlaştırılarak, Ankara Üniversitesi'nin temelini oluşturan Hukuk Fakültesi kuruldu.³⁴

Mustafa Necati döneminde kaydedilen en önemli gelişmelerden birisi de makalemizin asıl konusunu teşkil eden uzaktan eğitim meselesi idi. 2 Haziran 1927 tarihinde Milli Eğitim Bakanı, Müsteşar, Milli Talim ve Terbiye Azaları ile 11 Maarif Emini ve Umum Müdürü bir araya gelerek ülkedeki eğitim sorunlarını ele aldı.³⁵ Gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin incelendiği bu toplantıda Mustafa Necati Bey Muhabere Yoluyla Tedrisat fikrini ortaya atarak ilk kez uzaktan eğitim hususunu dile getirdi. Fakat öğretmen olmadan eğitim yapılamayacağı görüşü ağır bastığından bu düşünce hayata geçirilemedi.³⁶ Fikrin ilk kez ortaya çıktığı 1927 yılından 1956 yılına kadar Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamasının başlatılıp başlatılmayacağı konusundaki tartışmalar devam ettiğinden 1927-1955 yılları Türkiye'de uzaktan eğitimin bir düşünce olarak tartışıldığı dönem şeklinde literatüre geçti.³⁷

³³ Abdurrahman Diler, a.g.m, s. 138. Mustafa Necati Bey 1927 yılında mecliste yaptığı bir konuşmada, göreve başladıktan sonra Maarif Nezareti'ne ayrılan bütçeyi hangi kalemlere ayırdığını ve bu harcamaların eğitim-öğretimin gelişmesine ne gibi katkılar sağladığını açıklamıştır. Detay için Bkz. *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:2, Cilt:31, s.83. 1928 yılı masraf kalemleri için Bkz. *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:5, Cilt:3, s.23.

³⁴ Mustafa Ergün, "Mustafa Necati'nin Eğitim Politikası", *İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, Malatya 1988, s.131.

³⁵ Ali Murat Kırık, "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu", *Marmara İletişim Dergisi*, 2014, S. 21, s.83.

³⁶ Zeki Kaya, *Uzaktan Eğitim*, Pegem Yayınları, Ankara 2002, s.29; Aras Bozkurt, a.g.m., s.92-93.

³⁷ Zeki Kaya, a.g.e., s.29.

Mustafa Necati Bey'den Sonra Uzaktan Eğitime Geçiş Süreci; Kavramsal Dönem (1927-1955)

Mustafa Necati Bey'in vefatından sonra³⁸, memlekette yeni üniversiteler tesis etme tartışmaları devam ederken³⁹ bir taraftan da eksiklikler giderilmeye çalışılıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı görevini üstlenen Saffet Arıkan döneminde Ankara'da Tıp Fakültesi kuruldu ve İstanbul Üniversitesi'ne bağlı İktisat Fakültesi ile Yüksek Öğretmen Okulu'nda Pedagoji Enstitüsü açıldı. Ayrıca üniversitelerde doçentlik kadroları oluşturularak akademisyenlerin maaşlarında düzenlemeler yapıldı.⁴⁰ 1933 yılında halkın eğitim seviyesini yükseltmek amacıyla mektupla öğretim kurslarının açılması düşüncesi ortaya atıldı. 1939 yılında düzenlenen Milli Eğitim Şurası'nda yaygın eğitim tartışmaları başladı ve bu tarihten itibaren resmî eğitime uzaktan eğitim sürecinin dahil edilebileceği düşüncesi olgunlaştı. 1941 yılında Ankara'da kırsal alana yönelik Ziraat Takvimi adında eğitim programı başlatıldı. Başlangıçta 10-15 dakikalık radyo programları halinde düzenlenen ve halka tarım, ziraat, ekim-dikim alanlarında teknik bilgiler veren uygulama, ilerleyen dönemlerde uzmanlar tarafından köylünün sorunlarına cevap veren doyurucu programlar haline getirildi. Bir süre sonra Evin Saati gibi kadınlara yönelik ve ayrıca çocuklara özel birtakım eğitici programlar bu sürece ilave edildi. Böylelikle eğitim seviyesinin düşük olduğu kırsal kesime ulaşılarak tarım ekonomisi canlandırılmaya çalışılırken, kadın ve çocuklara yönelik programlar aracılığıyla da fırsat eşitliği sağlanmaya çalışıldı. Fakat sunulan programlar bugünkü mânâda eğitsel olmaktan uzaktı.⁴¹

1944'te Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel döneminde İstanbul Teknik Üniversitesi öğretime başladı.⁴² Bu yıllarda örgün eğitim veren

³⁸ Mustafa Necati'nin ölümünün ardından düzenlenen matem programları ve çalışmalarına dair haber örnekleri için Bkz. Vakıf, "Teselli Kabul Etmez Bir Acı", 02.01.1929; Hâkimiyet-i Milliye, "Necati Bey İçin İzmirli Büyük İhtifal Yaptılar", 05.01.1929; Hâkimiyet-i Milliye, "Necati'nin Kabrinde", 02.08.1930.

³⁹ Akşam, "Darülfünun", 01.08.1932.

⁴⁰ Methi Çelik, Gökhan Savaş, Hazal Takmak, Gamze Tuti, "Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Milli Eğitim Bakanlarının Çalışmalarına İlişkin Bir Analiz", *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi*, Aralık 2018, C.1, s.2., s.140.

⁴¹ Aras Bozkurt, a.g.m, s.93.

⁴² Methi Çelik, Gökhan Savaş, Hazal Takmak, Gamze Tuti, a.g.m, s.141.

yükseköğretim kurumları incelendiğinde öğrencilerin programlara oldukça ilgili olduğu görülmüyordu. 1944-1945 ders yılı içerisinde İstanbul Üniversitesi'ne 2418, Teknik Üniversite'ye 167, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne 220, Ankara Hukuk Fakültesi'ne 669, Ankara Fen Fakültesi'ne 46, Siyasal Bilgiler Okulu'na 131, Gazi Terbiye Enstitüsü'ne 47, Balıkesir Necati Terbiye Enstitüsü'ne 18, İstanbul Yüksek Ticaret ve İktisat Okulu'na 425, İzmir Yüksek Ticaret ve İktisat Okulu'na 303, Güzel Sanatlar Akademisi'ne 66, Devlet Konservatuvarı'na 4, Teknik Okula 3 ve Maarif Vekâleti'ne bağlı bulunmayan müesseselerden Yüksek Ziraat Enstitülerine 321, Harp Okulu'na 60 olmak üzere 3898 lise olgunluk mezunu, yükseköğretim müesseselerine yazıldı. 1940'lı yıllarda liseyi bitiren öğrenciler olgunluk sınavlarına girmeden diploma alamıyordu ve kamuoyunda olgunluk mezunu pek çok gencin açıkta kaldığı yönünde bir algı mevcuttu. Bu tarz şikâyetlere öğrencilerin hukuk ve tıp alanlarına yoğun ilgi göstermesi neden oluyor ve yığılma meydana getiriyordu. Kontenjanlarında açık tespit edilen üniversitelere dönem dönem alımlar devam ediyordu. Münferit olarak arzu ettiği kurumlara yerleşemeyen öğrenciler olsa da yükseköğretim programları mümkün mertebe takip ediliyor ve boş kontenjanlar dolduruluyordu.⁴³

1951 yılında Öğretici Filmler Merkezi (ÖFM) kuruldu. Bu merkezin kurulmasıyla eğitimde teknoloji daha aktif şekilde kullanıldı ve uzaktan eğitim süreci belirgin bir hale geldi. 1952 yılında İstanbul Radyosu tarafından kırsal kesime yönelik bilgilendirme amacı taşıyan bir sohbet programı hazırlandı. Uzaktan eğitimin Türkiye'de uygulanmaya başlanması ise 1953 yılında gerçekleşti. Bu tarihte Milli Eğitim Bakanlığı kararıyla kurulan FONO Açıköğretim Kurumu, Türkiye'de uzaktan eğitim faaliyetlerini sistematik olarak yürüten ilk müessese oldu. Hem Dünya hem de Avrupa Açıköğretim Birlikleri'nin aktif üyesi olan FONO 1953 yılının sonlarına doğru İstanbul Aksaray'da bir apartman dairesinde yabancı dil eğitimine başladı. Kendi bünyesinde kurduğu açıköğretim kursları aracılığıyla öğrencilere çeşitli notlar göndererek uzaktan yabancı dil eğitimi

⁴³ Ulus, "Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Durumu", 11.01.1945. Söz konusu dönemde öğretmenlerin özlük haklarında da birtakım iyileştirmeler yapılmıştır. Bilhassa kırsal alanlarda eğitim sunan köy enstitüsünden mezun öğretmenlerin eğitim-öğretim faaliyetlerini daha verimli çalışmasını sağlayacak ve maddi olanaklarını genişletecek kanun tasarıları hazırlanmıştır. Bkz. Ulus, "Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerin Geçim Durumu Düzenleniyor", 18.08.1948.

gerçekleştiren FONO zamanla çeşitli kamu kurumlarında hizmet veren mühim bir şirket haline geldi. 1954 yılında ise ülke ekonomisine destek olmak maksadıyla Tarım Bakanlığı ile Radyo Dairesi'nin ortak çalışması olan Köyün Saati programı hazırlanarak tarımla uğraşan ve eğitim olanaklarına ulaşmakta zorluk çeken kitle hedef alındı.⁴⁴

Görüldüğü üzere, Mustafa Necati Bey'in önerisinden sonra kavramsal tartışmalarla dile getirilen uzaktan eğitim meselesi ilerleyen yıllarda daha somut hale getirildi. Teknolojinin yavaş yavaş eğitim sürecine dahil edildiği, yazışarak eğitim düşüncesinin ortaya çıktığı ve atılan adımlarla birlikte eğitim müesseselerinin kurumsallaşmaya başladığı bu dönem, açıktan ve uzaktan eğitimin Türkiye'de gelişimi açısından temel adımların atıldığı mühim bir aşama idi.

2. Yazışarak-Mektupla Eğitim Süreci (1956-1974)

FONO'nun kuruluşundan sonra İngiliz Filolojisi bölümünde öğrenci olan Şükrü Meriç, Correspondence Education adıyla yazışarak yani mektupla eğitim sistemini Türkiye'ye getirdi.⁴⁵ 1953 yılında özel kuruluş FONO aracılığıyla mektupla eğitim süreci başlamış olsa da devlet eliyle mektupla öğretim çalışmaları 1956 yılında başladı. 1958-1959 yıllarında Türkiye İş Bankası'nın Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kurduğu Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü ile banka personeline yönelik iki yarıyılı kapsayan mektupla öğrenim süreci başlatıldı. Mektupla öğretimin ülke geneline yaygınlaştırılması ise 1960'lı yıllarda gerçekleşti.⁴⁶ 1960'ta ilk kez Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde uzaktan eğitim uygulamaları

⁴⁴ Aras Bozkurt, a.g.m, s.93-95.Fono ilanları için Bkz. Ek 1. Uzaktan eğitim sürecine radyo yayınlarının katkısı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Güzin Kıyık Kıcı, Fatma Nur Demir, Nebiye Özyaydemir, Murat Doğan Şahin, Murat Akyıldız, Özlem Doruk Şahin, İlker Usta, Nejdet Karadağ, "Açıköğretim Sisteminde Eğitim Amaçlı Radyo Programlarının Geliştirilmesi", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 2019, s.9-28.

⁴⁵ Aras Bozkurt, a.g.m, s.94.

⁴⁶ Sabri Becerikli, "Mektupla Öğretmen Yetiştirme, *Belgi Dergisi*, 2021, S.21, s.281. Diğer yandan, 1950'li yıllarda ülkede üniversite açma faaliyetleri devam etti. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri döneminde 1957'de Erzurum'da Atatürk Üniversitesi, Ankara'da Ortadoğu Teknik Üniversitesi kuruldu. Tevfik İleri'den görevi devralan Celal Yardımcı Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşuna yönelik çalışmaları devam ettirdi. Bkz. Methi Çelik, Gökhan Savaş, Hazal Takmak, Gamze Tuti, a.g.m., s.143.

başlatıldı.⁴⁷ Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'na bağlı olarak 1961'de Mektupla Öğretim Merkezi kuruldu.⁴⁸ 1962'de yayınlanan yönetmeliğe göre merkez, meslekî ve teknik alanlarda kurslar düzenlemek, okuma çağına gelen ama oturdukları bölgelerde okul bulunmayanlara, daha önce meslekî eğitim alıp kendini daha çok geliştirmek ya da diploma almak isteyenlere, okul çağı geçmiş öğrencilere eğitim vermek amaçlarına dayanıyordu.⁴⁹ 1962'de ayrıca Radyo ile Eğitim Ünitesi kuruldu; 1964'te ise TRT, radyo ile planlı eğitsel yayınlar sürecini başlattı. Aynı tarihte yapılan bir yasal düzenleme ile TRT'ye eğitim ve öğretime yardımcı olma yasal sorumluluğu verildi.⁵⁰ Merkez, 1966'da Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlandırıldı.⁵¹ Bu girişimdeki amaç kalkınmanın gerektirdiği insan gücü gereksinimini karşılamak, büyük kitlelere eğitim hizmetini götürebilmek, yükseköğretimdeki yığılmayı engellemektir. Ülke içindeki talebin artması ve mevcut kurumların bu istemleri gerçekleştirememesi nedeniyle 1970'li yıllarda yükseköğrenim programlarında yeni atılımlar gerçekleştirildi. Bu cümleden olarak 1973'te Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde Televizyon ve Eğitim Enstitüsü kuruldu. Enstitü televizyon ile kapalı devre eğitim, eğitim teknolojisi ve uzaktan eğitim konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde sempozyum, konferans çalışmaları oluşturmaya gayret etti. Enstitü bünyesinde gerçekleştirilen bu çalışmalar ilerleyen yıllarda uzaktan eğitime tam geçiş sürecini oldukça kolaylaştırdı.⁵²

1974 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Mektupla Öğretim Merkezi'nin kapsamı genişletilerek her düzeyde öğrenim yapabilecek şekilde "mektupla yükseköğretim" sunma görevi merkeze verildi. Bunun üzerine Mektupla Öğretim Merkezi hem yükseköğrenim taleplerinin karşılanması hem de var olan öğretmen açığının kapanmasını sağlamak üzere harekete geçti. Eğitim Enstitüsü, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu ve Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu düzeylerinde iki, üç ve dört yıllık programlar başlattı. Ayrıca Türkiye

⁴⁷ Zeki Kaya, a.g.e., s.30.

⁴⁸ Aras Bozkurt, a.g.m, s.95.

⁴⁹ Sabri Becerikli, a.g.m, s.281.

⁵⁰ Aras Bozkurt, a.g.m, s.95-96.

⁵¹ Sabri Becerikli, a.g.m, s.281-282.

⁵² Aras Bozkurt, a.g.m, s.96.

ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü düzeyinde sevk ve idarecilik alanlarında programlar açıldı. Böylelikle Türkiye’de ilk kez uzaktan eğitim yaklaşımıyla öğretmen yetiştirme uygulaması başladı.⁵³ Mektupla yükseköğretimin Eğitim Enstitülerinin; Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen, yabancı dil, müzik, resim-iş, beden eğitimi bölümleri ile Kız Teknik Yüksek Öğretmen, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu ve bu okulların bünyesinde olan ön lisans okullarında uygulanması hedeflendi. Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda giyim, nakış, el sanatları ve çiçek, aile ekonomisi ve beslenmesi, çocuk gelişimi ve eğitimi; Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda tesviye, demir, elektrik, elektronik, sıhhi tesisat; Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulunda işletme muhasebesi, büro muhasebesi, turizm; ön lisans okullarında ise kooperatifçilik, sigortacılık, bankacılık, turizm işletmeciliği bölümlerinde öğretim yapılması planlandı.⁵⁴

Teorik eğitim ise, öğrencilerin adreslerine gönderilen mektuplarla gerçekleştirildi. Mektuplar öğrencilerin sorumlu olduğu ders notlarından oluşuyordu. Ders mektupları uygulama yapılan okulların öğretmenleri tarafından hazırlanıyor ve zamanında öğrencilere ulaştırılmasına özen gösteriliyordu.⁵⁵ Bir yıllık program ders sayısına göre sekiz mektuba ayrılmış ve her ayın belli günlerinde öğrencilere ulaştırılması planlanmıştı.⁵⁶ Mektuplarla öğrenilenlerin pratik uygulamaları yaz tatilinde dört aylık sürede öğrencilere gösterilecekti.⁵⁷ Ders notlarının zamanında ve kolayca öğrencilere ulaştırılması amacıyla 28 Ekim 1974’te merkez binada PTT

⁵³ Bekir Özer, “Uzaktan Eğitim Yaklaşımının Öğretmen Eğitiminde Kullanılması”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1-2), 1991, s.78. 8 Mayıs 1974’te Eğitim Teknolojisi Strateji ve Yöntem Komitesi kurularak eğitim politika ve hedeflerinin etkili bir biçimde uygulanması hedeflendi. Bu hedefe binaen Deneme Yüksek Öğretmen Okulu kuruldu. Okulun amacı, uzaktan eğitim ile orta öğretim kurumlarına fizik, kimya, biyoloji ve matematik dallarında öğretmen yetiştirmektir. Fakat 11 Eylül 1975 tarihli bakanlık kararı ile okul kapatılarak uzaktan eğitim süreci yeniden kesintiye uğratıldı. Bkz. İlhan Özdi, *Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1986, s.27-31.

⁵⁴ Milliyet, “Mektupla Öğretim”, 30.09.1974, s.9.

⁵⁵ Sabri Becerikli, a.g.m, s.285.

⁵⁶ Milliyet, “Mektupla Öğretim”, 20.08.1975.

⁵⁷ Milliyet, “Okulsuz Eğitim Olmaz”, 22.10.1974, s.2.

açılmış⁵⁸ ve bu kanalla ilk mektuplar 2 Ocak 1975 tarihinde postalanmıştı. Fakat zamanla sistemde bazı aksaklıklar baş gösterdi. Öğrencilere her ay gönderilmesi planlanan notlar sınavlara yakın tarihlerde gönderildi ve hatta bazı öğrencilere bu notlar hiç ulaşmadı. Zaman zaman notların sınavlardan sonra öğrencilerin eline ulaştığı, kimi öğrencilere farklı notlar gönderildiği ve notlardaki baskı kaynaklı hatalar şikâyetle neden olan diğer hususlardı. Bu eleştiriler üzerine ders notları bir süre sonra belirli merkezlerden verildi. Ayrıca verimliliği arttırmak üzere radyo, televizyonda film, slayt, kaset gibi araçlardan faydalanılması düşünüldü. Bu maksatla yapılan çeşitli girişimlerden sonra TRT II’de 1975 itibarıyla her Perşembe Mektupla Öğretim adıyla yabancı dil eğitimini de içeren 30 dakikalık programlar yayınlanmaya başlandı. Programlarda mektupla öğretimle ilgili gelişmeler ve ders öğretmenlerinin konuları hakkında bilgi verilirken öğrencilerden gelen sorular da yanıtlandı.⁵⁹

Öğrencilerin başarısı ders sürecinin ortasında ve sonunda yapılan sınavlar aracılığıyla belirlendi. Sınavlar mektupla öğretim yapan kurumlarda gerçekleştiriliyor, gerektiğinde farklı merkezlerde de yapılabilirdi. Teorik sınavlarda başarılı görülen öğrenciler yaz uygulamalarına direkt geçiş yaparken, başarısız öğrenciler bir sonraki yıl kaldığı dersleri vererek uygulamalara geçebiliyordu.⁶⁰ Mevcut usulün öğrencileri zorlaması üzerine tek dersten kalan öğrenciler de yaz uygulamasına kabul edildi. Bu husus daha fazla dersten kalan ve yaz uygulamalarına dahil olmak isteyen öğrenciler arasında şikâyetlere neden oldu.⁶¹

1974-1975 eğitim öğretim yılı içerisinde mektupla öğretim programlarına 60.500 kişi kaydedilmişti. Mektupla öğretim programlarına bu kadar fazla öğrenci kaydedilmesi eğitimin yetersizliği ve kalitenin

⁵⁸ Öğrencilere notların aksatılmadan ulaştırılması maksadıyla PTT’de bir merkez kurulması fikri Kenan Okan tarafından bir röportajda dile getirilmişti. Bkz. Milliyet, “Mektupla Öğretim”, 30.09.1974, s.9.

⁵⁹ Sabri Becerikli, a.g.m, s.285-286. Mektupla öğretime karşı çıkan Ege Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Yusuf Vardar, “Türkiye’de tebliğler bile çok geç gelmektedir. Mektupla öğretim bu şartlar altında nasıl gerçekleşecektir” sözleriyle ders notlarının öğrencilere geç ulaşması sorununa önceden değinmiştir. Bkz. Milliyet, “Prof. Vardar Mektupla Öğretime Karşı Çıktı”, 05.10.1974, s.3.

⁶⁰ Sabri Becerikli, a.g.m, s.287.

⁶¹ Milliyet, “Mektupla Öğretime Son mu Veriliyor”, 09.08.1975, s.5. Bkz. Ek 4.

düşmesi sorununu da beraberinde getirirdi. Programa kaydedilen 60 bin öğrenciye ders anlatacak öğretmen sayısı, sekreterlik, büro hizmetleri yetersizken öğretim kalitesinin korunması oldukça zordu.⁶² Yaz uygulaması dönemlerinde tüm eleştirilerin yerinde olduğu açıkça ortaya çıktı. Ders notlarının daha iyi anlaşılması, öğrencilerin anlamadıkları yerlerin ayrıntılı tahlili ve çeşitli uygulamaların yapıldığı yaz döneminde yüz yüze eğitim gören öğrencilerle, mektupla öğretim gören öğrenciler arasında bir uçurum olduğu gözlemlendi. Eğitim enstitülerinde öğretmen olmak için mektupla öğrenim gören öğrenciler toplam 12 hafta, örgün öğrenciler ise yılda 72 hafta ders görüyorlardı. Bu husus mevcut durumu değerlendirmek ve yetersizliğin tespiti açısından başlı başına yeterliydi.⁶³ Bir süre sonra mektupla öğretim sürecine peş peşe eleştiriler gelmeye başladı. Milli Eğitim Bakanı Talim ve Terbiye Kurulu eski üyelerinden Reşat Özalp, ders metinlerinin sonuna konu ile alakalı sorular, alıştırma ya da problemlerin eklenmediğini bu yüzden öğrencinin eğitiminin pekiştirilmediğini savundu.⁶⁴ İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Esat Kılıçhan ise, okulsuz, öğretmensiz, ders araç ve gereçlerinin aktif olarak kullanılmadığı bir süreçte verimli eğitim gerçekleştirilemeyeceğini dile getirdi.⁶⁵ Bununla birlikte eleştirilerin esasa değil, uygulamaya yönelik bir takım hatalardan kaynaklandığını savunanlar da oldu. Mektupla öğretim tüm dünyada Almanya, Fransa, İngiltere, ABD, Yeni Zelanda, Kanada, Sovyetler Birliği, İspanya, İran, Portekiz ve İskandinav ülkelerinde geniş ölçüde uygulanıyordu.⁶⁶ İngiltere'deki uygulamada mektupla öğretim birinci sınıftan başlayıp öğrenci mezun oluncaya kadar devam ederken, bazı ülkelerde ise sadece birinci sınıftaki öğrencilere mektupla öğretim uygulaması sunuluyordu. Dünyada mektupla öğretimde tek bir model

⁶² Milliyet, "Mektupla Öğrenim ve Eleman Yetersizliği", 15.05.1975, s.2.Bkz Ek 5.

⁶³ Sabri Becerikli, a.g.m, s.296.

⁶⁴ Milliyet, "Mektupla Öğretim ve Uygulama Yöntemi", 20.08.1975, s.2.

⁶⁵ Milliyet, "Okulsuz Eğitim Olmaz", 22.10.1974, s.2. Ek 3.

⁶⁶ Yukarıda ismi zikredilen ülkelerde mektupla öğretim uygulamasının nasıl uygulandığına dair ayrıntılar için Bkz. Yaşar Karayalçın, *Mektupla Öğretim*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1959, s.24-35. Mektupla öğretim 1960'lı yıllarda Avrupa'da ordu ve cezaevlerinde de uygulandı. Fransa, Norveç, İsveç gibi ülkelerde acemi erlere bilgi vermek ve mahkûmların boş zamanlarını nitelikli bir şekilde değerlendirmesini sağlamak gibi maksatlarla mektupla öğretim yöntemi kullanıldı. Bkz. E. G. Wedell, *Sürekli Eğitimde Mektupla Öğretimin Yeri*, (Çev. Ercan Kubilay), Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayınları, 1972, s.24-25.

mevcut değilken Türkiye’de oldukça yeni uygulanmaya başlanan bu programda birtakım aksaklıkların yaşanması normaldi. Ayrıca uygulanmaya başlandıktan sonra bir yıl içinde üç defa hükümet değişikliği yaşanmasına ve siyasilerin her defasında tutum değişikliği göstermesine rağmen ilk sonuçlar beklentilerin ötesindeydi. Dolayısıyla söz konusu yıllarda Türkiye’de yükseköğretim darboğazının çözümlenmesinde tek alternatifi olan mektupla öğretime yönelik siyasi partiler ve politik gruplar eleştirilerine bir son vererek mektupla öğretimi partiler üstü bir husus olarak değerlendirmeliydi.⁶⁷

Tüm beklentilere rağmen mektupla yükseköğretim süreci çok uzun sürmedi. Nitekim, Eğitim enstitüsündeki programlara iki yıl, mesleki ve teknik öğretmen okulları ile Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü programlarına ise yalnızca bir öğretim yılı öğrenci alındı ve uygulamalar kapatıldı. Öğrenci alımının durdurulmasıyla programlardaki başarılı öğrenciler ilgili örgün eğitim kurumlarına aktarıldı.⁶⁸ Merkez, 1975 yılında kurulan Yaygın Yükseköğretim Kurumu’na dahil edilerek YAYKUR bünyesinde uygulanmaya devam etti.⁶⁹

FONO’nun kuruluşuyla başlayan ve devlet eliyle ilk defa 1956’da kullanılmaya başlanan mektupla eğitim yöntemi açık öğretim, uzaktan eğitim faaliyetlerinin gelişme sürecine girdiği bir dönemdi. Yazışarak eğitim metodu 1970’li yılların ortalarından itibaren yükseköğretimde de kullanılmaya başlandı. Fakat gelişmekte olan tüm kurumlara has şekilde birçok sorunu da beraberinde getirdi. Mektupla öğretim merkezlerinin kapanışına neden olan bu sorunlar aynı zamanda uzaktan eğitimde yeni arayışlara ön ayak oldu.

3. Görsel Ve İşitsel Araçlar Dönemi; Yaygın Yüksek Öğretim Kurulu’nun Kuruluşu (1975)

Mektupla Öğretim Merkezi’ne öğrenci alımının durdurulmasının ardından ülkede eğitim sorunlarının önemli boyutlara ulaşması nedeniyle dönemin siyasî yönetimi yeni bir kurum oluşturulmasına karar verdi. Bu maksatla Eylül 1975’te Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Yaygın

⁶⁷ Yasemin Yücel, “Eğitim Sorunu ve Mektupla Öğretim”, Milliyet, 12.08.1975, s.6.

⁶⁸ Bekir Özer, a.g.m, s.79.

⁶⁹ Sabri Becerikli, a.g.m, s.283.

Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) kuruldu.⁷⁰ Mektupla öğretimden esinlenerek ondan çok daha geniş kapsamlı bir programı, YAYKUR’u kurarak hayata geçiren Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem oldu. Tıpkı mektupla öğretim gibi YAYKUR programı oluşturulurken de Avrupa model alındı. Bakan Erdem yeni uygulamayı, “duvarsız eğitim” olarak adlandırdı ve YAYKUR’u duvarların dışına taşan, evlerin içine giren bir sistem olarak tanımladı.⁷¹ YAYKUR’un kuruluş amacı, lise ve dengi okullardan mezun olan öğrencilere toplumun ihtiyaçları ve ekonominin gereksinim duyduğu alanlarda modern eğitim teknolojisinin tüm araçlarını kullanarak öğretim olanağı sunmaktır.⁷² Kurumun iki yıllık ön lisans programları ile ara insan gücünün yetiştirilmesi ve yükseköğretim kurumları önündeki yığılmanın önüne geçilmesi hedeflendi.⁷³ YAYKUR, Üniversite Seçme Sınavı’na katılarak hiçbir yükseköğretim kurumuna yerleşemeyen adayları hedef kitle olarak belirledi ve kayıt hakkı tanıdı.⁷⁴ İngiltere, Almanya, Amerika, Japonya gibi ülkelerde YAYKUR muadili öğretim kurumları 6-7 yıllık bir ön hazırlık sürecinden sonra eğitim faaliyetlerine başlarken, Türkiye’de üniversiteye giremeyen iki yüz bin öğrencinin bakanlık üzerindeki baskısı nedeniyle ön hazırlık süreci 5-6 ay kadar tutuldu.⁷⁵ YAYKUR Genel Sekreteri Dr. Reha Oğuz Türkkân, aslında dersleri ön testlere tâbi tutup bir hazırlık sürecinden sonra eğitimin başlamasının daha doğru olacağını savunurken, “demokratik bir düzende şartları yerine getiren bir öğrenciye daha fazla okuyamazsın demek imkânsızdır” sözleriyle de dönem şartlarına vurgu yapıyordu.⁷⁶

1975-1976 yıllarında, YAYKUR bünyesinde öğretmen eğitimi ile meslekî-teknik alanlarında çeşitli programlar açıldı ve uzaktan eğitim süreci başlatıldı. Söz konusu eğitim öğretim yılı içerisinde açılan programlara yaklaşık 63.909 aday kesin kayıt yaptırdı ve bu öğrencilerin % 78,4’ü 22 yaşın

⁷⁰ Bekir Özer, a.g.m, s.79.

⁷¹ Milliyet, “Eğitim Sisteminde Aşama: YAYKUR”, 06.12.1975, s.2.

⁷² İlhan Özdi, a.g.e., s.32; Zeki Kaya, a.g.e., s.31; Aras Bozkurt, a.g.m, s.97.

⁷³ Bekir Özer, a.g.m, s.79.

⁷⁴ Aras Bozkurt, a.g.m, s.97.

⁷⁵ Milliyet, “YAYKUR İkinci Yılına Girerken”, 14.02.1977, s.2.

⁷⁶ Milliyet, “Yaygın ve Açık Öğretim Neden Gerekli”, 12.02.1976, s.2. Bkz. Ek 2; Ek 6.

altındaydı.⁷⁷ YAYKUR, eğitim faaliyetlerini açık ve örgün olmak üzere iki şekilde sürdürdü. Her iki türdeki eğitimde de hedef endüstrinin ihtiyaç duyduğu ara insan gücünü sağlamak olduğundan dersler ilk yıl kuramsal, ikinci yıl ise uygulamalı olarak yürütüldü. Toplamda iki yıl gibi kısa bir sürede öğrencileri iş hayatına hazırlayan YAYKUR'un ders içerikleri teknik bilimler, hayati bilimler ve sosyal bilimler şeklinde düzenlenmişti.⁷⁸ Bütün programlara okutulan ortak dersler ise, Türk kültürü, Türk tarihinin ana akımları, Türk kültürünün çeşitli çağlardaki özellikleri, Türklerin medeniyete katkıları, Yeni Türkiye, çağdaşlaşma, millileşme, gündemdeki sorunlar ve bazı çözümlerdi.⁷⁹

YAYKUR'un üniversite kapısındaki yığılmanın önüne geçmek bakımından toplumsal, ara insan gücünü tedarik etmek bakımından ekonomik, yığılmanın politik bir araç olarak kullanılması bakımından da siyasal işlevleri vardı.⁸⁰ Üniversite kapılarına yığılan milyonlarca öğrenciyi siyasi propaganda maksadıyla kullanmak dışında dönemin siyasi şartları göz önüne alındığında YAYKUR'un öğrencilere evden sunduğu eğitim hizmeti oldukça değerliydi. Bu hususa değinen Ali Naili Erdem YAYKUR ile, on binlerce öğrencinin bir araya gelerek boykot, miting, devrimci eylem, sağ-sol kavgası, karşıt görüşlü öğrencilerin çatışması gibi durumların ortadan kalkacağı, ana babaların rahat nefes alacağını ifade ediyordu. Yine bina, öğretmen sıkıntısının dert olmaktan çıkacağını, üniversitelerin işletme ve personel giderlerinin hazineye kalacağını dile getiriyordu. Hatta birtakım harcamaların durdurulması bir yana YAYKUR için oluşturulan ders kayıtları bozulmadan muhafaza edilerek Pakistan ve İran gibi ülkelere satılarak döviz kaynağı oluşturabilirdi.⁸¹ YAYKUR ile açıktan evden eğitim daha güvenli görülmesine rağmen örgün eğitim veren bazı YAYKUR kurumlarında siyasi mahiyette birtakım olaylar vuku buldu. YAYKUR'un örgün eğitim merkezlerinde öğrencilerin % 75'i bölge halkından %25'i ise çevre illerden seçiliyordu. Güneydoğuda yer alan vilayetlerden birinde

⁷⁷ Milliyet, "YAYKUR Yüksek Öğretime Girme Çağındakilere Hizmet Götürmekte", 11.12.1976, s.5.

⁷⁸ Demet Öztürk, "YAYKUR'un Türk Eğitim Sistemine Getirdiği Yenilikler", *Eğitim ve Bilim*, 4 (22), 1979, s.39.

⁷⁹ Milliyet, "Eğitim Sisteminde Aşama: YAYKUR", 06.12.1975, s.2.

⁸⁰ Demet Öztürk, a.g.m, s.38.

⁸¹ Milliyet, "Eğitim Sisteminde Aşama: YAYKUR", 06.12.1975, s.2.

öteki illerden gelen öğrencileri okula sokmak istemeyen öğrenci grupları tehdit yoluyla öğrencileri uzaklaştırmak istedi. Hükümet keskin bir dille bu gibi olaylara taviz vermeyeceğini açıkça ifade etti.⁸²

1976 yılında televizyondan doğrudan gençlere, işçilere ve belli meslek gruplarına yönelik düzenli yayınlar yapılmaya başlandı. 1976-1977 yıllarında YAYKUR uygulaması da yayınlara eklendi ve böylelikle ilk kez yükseköğretimde televizyon bir araç olarak kullanılmaya başlandı. Televizyonun kitlesele haberleşme aracı olarak kullanıldığı yayınlarda YAYKUR'un programları MEB tarafından hazırlandı.⁸³ Tatil günleri haricinde her gün bir buçuk saat süren eğitimlere, evlerinde televizyon bulunmayan YAYKUR öğrencilerinin katılımı mümkün değildi. Bu sebeple bazı özel dershaneler sınıflarına televizyon ekleyerek öğrencilere televizyondan eğitim alma ve eğitimleri kayıt altına alarak tekrar tekrar dinleme imkân sundu.⁸⁴ Bu şekilde televizyon, radyo gibi iletişim araçlarının öğretim sürecine eklendiği 1976 yılında YAYKUR'a 99 bin 300 kişi başvuruda bulunmuştu.⁸⁵

Bütün planlamalara ve çalışmalara rağmen YAYKUR toplum ihtiyaçlarına ve gerçeklerine uygun eğitim veren bir kurum olamadı. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri toplumun yeni sisteme itibar etmeyişi idi. YAYKUR'dan mezun olan öğrencilerin diplomalarının gerek kamu gerekse özel kesim tarafından örgün öğretimle eşit tutulmadığı, toplumsal saygınlık nedeniyle öğrencilerin klasik yükseköğretim kurumlarına daha çok rağbet ettiği açıkça ortada idi. Ayrıca partilerin kurumun ders içeriklerini, yayın yöntemlerini siyasî propaganda aracı olarak kullanmaları, bilhassa sosyal bilimlerde kültürel yönden çeşitli sakıncalar doğuracak boyuta ulaşmıştı. Yine öğretmenlerin karşısında öğrenciler varmışçasına kullanmış oldukları düz aktarım şekilleri programın kuruluş amaçlarına uygun değildi.⁸⁶ Bu durum YAYKUR öğrencilerinin zaman zaman serzenişte bulunmasına neden oluyordu.

⁸² Milliyet, "Etnik Davalar ve Okullardaki Sorunlar", 03.06.1976, s.2.

⁸³ Aras Bozkurt, a.g.m, s.98.

⁸⁴ Milliyet, "Yaykur Öğrencilerine", 10.03.1976, s.6. Fakat televizyonda eğitim veren hocaların o döneme hakim olan siyasî partilere yakın isimlerden seçilmesi eleştirilere neden oldu. Bkz. Milliyet, "Saygın Öğretim", 24.07.1976, s.7.

⁸⁵ Milliyet, "YAYKUR'a 99 Bin Kişi Başvurdu", 19.02.1976, s.2.

⁸⁶ Demet Öztürk, a.g.m, s.45.

Öğrenciler örgün eğitim gören öğrenciler gibi akademilere kabul edilmediklerinden ve sınavlarda siyasal nitelikli sorular sorulmasından şikâyet ediyordu.⁸⁷ Çok araçlı bir eğitim yöntemi olan YAYKUR'un eğitimde etkin bir şekilde ilerleyebilmesi için televizyonun yanı sıra mektupla gönderilen ders notlarının öğrencinin eline vaktinde geçmeyişi, kiminin sınavlardan birkaç gün önce kiminin ise sınavlardan sonra öğrencilere ulaşması, ev ödevlerinin danışman öğretmenler tarafından kontrol edilip geri yollanmaması, laboratuvar ve iş yerlerinde yapılması planlanan uygulamaların gerçekleştirilememesi, eğitim sürecini olumsuz etkiledi. Tüm bunlara karşılık radyo ve televizyon programlarındaki akışta tek bir gün dahi aksaklık yaşanmadı.⁸⁸

YAYKUR'a yönelik bazı siyasal eleştiriler de yapıldı. Kurum aracılığıyla hükümete gönderme yapan Bülent Ecevit, YAYKUR'un kuruluşuyla mektupla öğretimin yalnızca adının değiştirilmediğini sistemin kökünden baltalandığını, yaz kurslarının kısaltılarak etkisiz hale getirildiğini, YAYKUR uygulaması ile yükseköğretimin sayısal olarak gerilediğini ve bu sistem üzerinden mezun olan öğrencilerin diplomalarının taşıyacağı değerin belirsiz olduğunu dile getirdi.⁸⁹ Tüm siyasal eleştirilere rağmen ülkedeki üniversite, öğretmen, araç-gereç vb. eksiklikler göz önüne alındığında, mektupla öğretim ve YAYKUR uygulamalarının yükseköğretim bunalımını çözmek gayesiyle atılan adımlar olduğu muhakkaktı. YAYKUR Genel Sekreteri Reha Oğuz Türkkan bir röportajda, 25 Haziran 1976'da 340.000'den fazla Türk gencinin yükseköğrenim fırsatını kazanmak için sınava girdiğini, başarılı olsalar dahi bunların 280.000'nin üniversitelere kaydedilemeyeceğini çünkü üniversitelerde yer olmadığını dile getirdi. Geriye kalan öğrenciler için tek açık kapının iki yıllık eğitim veren YAYKUR kurumları olduğunu belirten Türkkan'ın bu açıklaması Türkiye'deki üniversite yetersizliğini gösteren somut bir gerçektir.⁹⁰

Yukarıdaki gerekçeler nedeniyle 1978-1979 öğretim yılı içerisinde programların birçoğu kapatılarak öğrenci alımı durduruldu. Böylelikle Mektupla Eğitim Merkezi gibi Yaygın Yükseköğretim Kurumu'nun

⁸⁷ Milliyet, "YAYKUR Öğrencileri Akademilere Girmek İstiyor", 14.12.1976, s.10.

⁸⁸ Milliyet, "YAYKUR İkinci Yılına Girerken", 14.02.1977, s.2.

⁸⁹ Milliyet, "Ecevit: Yüksek Öğrenimde", 05.09.1976, s.10.

⁹⁰ Milliyet, "Diplomalı İşsiz Tehlikesi", 18.09.1976, s.2.

faaliyetleri de kısa ömürlü oldu. Sonuç itibarıyla 1970'li yıllarda Türkiye'de başlatılan uzaktan eğitim uygulamaları bazı siyasî kararlar neticesinde tamamlanamadı, fikren olumlu olarak tanımlanabilecek süreç etkili ve devamlı programlar haline getirilemedi.⁹¹ Milli Eğitim Bakanı, 1978'de uzaktan eğitim programlarının geliştirilmesine yönelik Açık Üniversite kurulmasını önerdi. 1978'de yapılan bu öneri 1981 yılında çıkarılan bir kanunla yürürlüğe koyuldu.⁹² Yükseköğretim programlarında uzaktan eğitimdeki genel sorunlar ve kapasite sorunlarının çözümüne yönelik planlı çalışmalar, 1982'de resmen kurulan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ile gerçekleşti.⁹³

S o n u ç

Cumhuriyet'in ilanından sonra yurt genelinde yeterli sayıda yükseköğretim kurumunun bulunmayışı yetkilileri alternatif görüşlere yönlendirdi. Fikren Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında dile getirilen uzaktan eğitim meselesinde 1960'lı yıllarda somut adımlar atılarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mektupla Öğretim Merkezi kuruldu. Öğrencilerin evlerine gönderilen ders notlarından oluşan mektuplar kullanılarak eğitim-öğretim faaliyetleri gerçekleştirilmeye çalışıldı. Fakat öğrencilerin eline geç ulaşan yanlış ya da eksik notlar, uygulamadaki birtakım eksiklikler ve eşitliksizlikler şikâyetlere neden oldu. Yükseköğretimde uzaktan mektupla öğretim süreci henüz tam oturmamışken bir süre sonra hükümetin el değiştirmesiyle bu merkezler kapatılarak yerine kısaca YAYKUR şeklinde tabir edilen Yaygın Eğitim Kurumları getirildi. Teknolojinin daha aktif bir şekilde kullanıldığı bu program esnasında da benzer şikâyetler ve eleştiriler devam etti. Tüm çabalara ve çalışmalara rağmen yükseköğretimde uzaktan eğitime geçiş sürecinde hedeflenen başarıya ulaşamadı.

Sürecin başarılı bir şekilde yönetilememesinin mühim nedenleri vardı. Daha fazla oy alabilmek için apar topar oluşturulmuş programlar, detaylı bir altyapı çalışması yapılmadan öğrenciye sunuldu. Eksikliklerin, ihtiyaçların, sorunların spontane bir şekilde tespit edildiği ya da çözümlendiği bu süreç, eğitim olgusunu karşılamaktan uzaktı. Her

⁹¹ Bekir Özer, a.g.m, s.79-80.

⁹² Özkan Albay, "Dünya'da ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.5, 2015, s.387.

⁹³ Aras Bozkurt, a.g.m, s.97.

hükümet değişikliğinde bir önceki sistemin yetersizliğini vurgulayıp, kendi programlarının kusursuzluğunu savunan siyasiler bu yanlış yaklaşımlarını uzun süre devam ettirdiler. Eğitimciler cephesinde ise, okulsuz bir yükseköğretim olamayacağını savunanlar olduğu gibi, meseleye oldukça idealist ve iyimser bir bakış açısıyla yaklaşanlar da mevcuttu. Neticede uzaktan eğitim kurumlarından mezun olan öğrencilerle örgün öğretim programlarından mezun olan öğrencilerin ne halk, ne eğitimciler ne de işveren nazarında eşit tutulmadığı görüldü. Buna rağmen yükseköğretimde uzaktan eğitim süreci devam ettirildi. Çünkü mevcut ülke şartları içerisinde halkın talepleri karşılanmak zorundaydı. Ekonomik sıkıntıların yaşandığı, okul-kurum, alet-edevat eksikliklerinin var olduğu ve üniversitede eğitim görmeyi arzulayan milyonlarca gencin devlet kapısına yığıldığı bu süreçte uzaktan eğitimden başka bir alternatif yoktu. Tüm sorunlara ve eksikliklere rağmen yükseköğretimde başlatılan uzaktan eğitim serüveni, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin kuruluş sürecine köken teşkil etti. Daha önceki eksiklikler, sorunlar, beklentiler ve arayışlar hakkında önünde iyi ya da kötü bir örnek bulan Eskişehir Açıköğretim Fakültesi, yaşanmış tecrübelerin farkındalığıyla hareket etme imkânı elde etti.

KAYNAKÇA

T.B.M.M. Zabıtları ve Arşivi

- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:23, s.267, (20.03.1926).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:24, s.176, (22.04.1926).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:24, s.186, (22.04.1926).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:31, s.83, (12.04.1927).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt:33, s.456-458, (21.06.1927).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:3, Cilt:64, s.201, (22.04.1928).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:3, Cilt:64, s.214, (22.04.1928).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:3, Cilt:4, s.38, (05.05.1928).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:4, s.203, (20.05.1928).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:78, s.206, (20.05.1928).
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:5, Cilt:3, s.23, (08.11.1928).

Sürelî Yayınlar*

Akşam

Hâkimiyet-i Milliye

Milliyet

Ulus

Vakit

Telif ve Tetkik Eserler

AKYÜZ, Yahya, Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940), Doğan Basımevi, Ankara 1978.

-----, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993’e), Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994.

ALBAY, Özkan, “Dünya’da ve Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu”, Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, S.5, 2015.

BARAN, Tülay Alim, “Cumhuriyetin Eğitim Politikasına Kısa Bir Tarihçe ve Mustafa Necati”, Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi, C. 2, S.2, Aralık 2002.

-----, “Atatürk’ün Eğitim Düşüncesi”, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu, (Haz. Murat Alper Parlak), Ankara 2010.

BAYINDIR ULUSKAN, Seda, Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017.

BECERİKLİ, Sabri, “Mektupla Öğretmen Yetiştirme, Belgi Dergisi, 2021, S.21.

BOZKURT, Aras, “Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünyü, Bugünü, Yarını”, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 3(2), 2017.

ÇELİK, Methi; SAVAŞ, Gökhan; TAKMAK, Hazal; TUTİ, Gamze, “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Milli Eğitim Bakanlarının Çalışmalarına İlişkin Bir Analiz”, Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi, Aralık 2018, C.1, s.2.

DEWEY, Jonh, Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, Devlet Basımevi, İstanbul 1939.

*Gazetelerin kullanılan sayıları dipnotlarda gösterilmiştir.

- DİLER, Abdurrahman, "Darülfünun'da Özerklik Fikrinin Gelişmesi ve Mustafa Necati Bey", Mustafa Necati Sempozyumu, Kastamonu 1991.
- DOĞAN, İsmail, "Eğitimde İcraat Geleneği ve Mustafa Necati (1894-1929) Örneği", Mustafa Necati Sempozyumu, Kastamonu 1991.
- ERDEM, Ali Rıza, "Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi", Belgi Dergisi, 2011, S.2.
- ERGÜN, Mustafa, "Mustafa Necati'nin Eğitim Politikası", İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Malatya, 1988.
- GÜL, Osman Kubilay, "Maarif Kongresi, Heyet-i İlmîyeler ve Uluslararası Ortaöğretim Öğretmenleri Kongresi Üzerine Bir Değerlendirme", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, 10(19).
- İLGÜREL, Mücteba, "Millet Mektepleri", Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk'e Armağan, İÜEF Yayınları, İstanbul 1981.
- KARAYALÇIN, Yaşar, Mektupla Öğretim, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1959.
- KAYA, Zeki, Uzaktan Eğitim, Pegem Yayınları, Ankara 2002.
- KIRIK, Ali Murat, "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu", Marmara İletişim Dergisi, İstanbul, 2014, S. 21.
- KIYIK KICIR, Güzin;DEMİR, Fatma Nur; ÖZAYDEMİR Nebiye; ŞAHİN, Murat Doğan;AKYILDIZ, Murat; DORUK ŞAHİN, Özlem;USTA, İlker, KARADAĞ, Nejd, "Açıköğretim Sisteminde Eğitim Amaçlı Radyo Programlarının Geliştirilmesi", Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 5(2), 2019.
- Mustafa Necati Hayatı ve Hizmetleri, Türk Eğitim Derneği II. Anma Toplantısı, (Haz. Ferhat Oğuzkan), Ankara 1995.
- OKUR, Mehmet, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1), Şubat 2010.
- ÖZER, Bekir, "Uzaktan Eğitim Yaklaşımının Öğretmen Eğitiminde Kullanılması", Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4 (1-2), 1991.
- ÖZER, Fuat, "Mustafa Necati Bey (1894-1 Ocak 1929)", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (13).

- ÖZDİL, İlhan, Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1986.
- ÖZTÜRK, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996.
- ÖZTÜRK, Cemil; NURDOĞAN, Arzu Meryem, "Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programı ve Ders Kitapları", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 2001, S.5.
- ÖZTÜRK, Demet, "YAYKUR'un Türk Eğitim Sistemine Getirdiği Yenilikler", Eğitim ve Bilim, 4 (22), 1979.
- SAKAOĞLU, Necdet, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- ŞENTÜRK, Ayşegül, "Mustafa Necati Bey'in Bir Eğitim Projesi: Maarif Eminliği", Belgi Dergisi, 6, 2013.
- TÜMER ERDEM, Yasemin, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Teftiş", OTAM Dergisi, S.26, 2009 Ankara.
- UYANIKER, Ferdi, "Cumhuriyet Devri Diplomat Naaşlarının Nakillerinde Savaş Gemilerinin Kullanılması Örnekleri: Sovyet Rusya Büyükelçisi Vasıf Çınar ve Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Minür Ertegun'un Naaşlarının Türkiye'ye Getirilmesi", HistoryStudies, 2020, S.2.
- WEDELL, E. G., Sürekli Eğitimde Mektupla Öğretimin Yeri, (Çev. Ercan Kubilay), Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayınları, 1972.

EKLER

HEMEN BUGÜN BROŞÜR İSTİYİNİZ.

FONO — Osmanbey, Halkaskargazi Cad. 207 Şişli - İstanbul — Tel: 46 67 13 - 46 31 86

EK 1: Milliyet, 19.04.1972.

dert kutusu

Mektup öğrencileri bir sınav hakkı daha istiyor

Mektupla eğitim yapan yüz arkadaşız. Genellikle hepimiz girdiğimiz, mektupla eğitim sınavlarında genellikle üç veya dört dersten başarı sağlayamadık. Bize bir sınav hakkı daha tanınmaması bizim gibi olan bütün mektupla eğitim yapanları moralman yıkmıştır.

Orta ve yüksek öğrenimde talebeye birçok haklar verildiği halde, mektupla eğitim yapan öğrencilere maalesef şimdiye kadar üvey evlat gözıyla bakılıp hiç bir hak verilmemiştir.

Bunun için ilgililere sesleniyoruz. Bizlere de yüksek öğretimde tanınan hakların verilmesini ve bir sınav hakkının tanınmasını ilgililerden rica ediyoruz.

MUAMMER KOLCU

OKULSUZ EĞİTİM OLMAZ

—YAZAN—
Prof. Dr. Esat KILIÇHAN
(İstanbul Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi)

İnsan, 120.000 kelimeden oluşmuş, sürekli konuşan bir varlıktır. Bu nedenle, insanın konuşma dilini öğrenmesi, onun için en önemli şeydir. Bu nedenle, insanın konuşma dilini öğrenmesi, onun için en önemli şeydir. Bu nedenle, insanın konuşma dilini öğrenmesi, onun için en önemli şeydir.

KÜLTÜR EĞİTİMİ

Kültür eğitimi, insanın sosyal hayatını düzenleyen, onun için en önemli şeydir. Bu nedenle, insanın sosyal hayatını düzenleyen, onun için en önemli şeydir. Bu nedenle, insanın sosyal hayatını düzenleyen, onun için en önemli şeydir.

HASTANEDE EĞİTİM

Hastane, insanın hayatını kurtaran, onun için en önemli şeydir. Bu nedenle, insanın hayatını kurtaran, onun için en önemli şeydir. Bu nedenle, insanın hayatını kurtaran, onun için en önemli şeydir.

EK 2: Milliyet, 22.10.1974

EK 4: Milliyet, 09.08.1975

YAYGIN ve AÇIK ÖĞRETİM NEDEN GEREKLİ?

YAKIN zamanlara kadar eğitim, hele yükselişi, sade seçkinlere yönelikti. Bazı bölgelerin seçkinleri bile, bazı ülkelerde (bir de buna dahiliz), tam bir eğitim alamazdı. Bugün, demokratik anlayışın ve fırsat eşitliğinin gelişmesiyle, kitlelere ve yurdun her yerine "yaygın" bir öğretim, milli eğitimin temel ilkelerinden biri olmaya başlamıştır.

YAZAN:

Dr. Reha Oğuz TÜRKKAN
(YAYKUR Genel Sekreteri)

"Yaygın Öğretim", "Halk Eğitimi"nden de öteye, bu anlamda kullanılır.

Bir de "Açık Öğretim" var. Bunu da, alışmış dört duvar arası "okul" tabellâhı bina - içi öğretimden ayırt etmek için kullanıyoruz. Öğretimden alışmış anlamda bir okulu içinde verilmesi şart değildir. Öğrenciye evinde de ders verebiliriz; fabrika ve hastanelerde de öğretiliriz. Batıda buna "Duvarsız Okul" veya "Açık Öğretim" deniyor.

Açık Öğretim, "Uzaktan Öğretim" demek değildir. "Uzaktan Öğretim", televizyonla, radyoyla, mektuplaşmayla yapılan öğretimdir; bu ise, Açık Öğretimden bir parçadır. Bunlara ilâveten, uzaktan değil, yüz yüze yapılan bir öğretim safhası daha vardır ki, hepî birinden "Açık Öğretim" denen bütün oluşur. Uzaktan öğrenim gören öğrenciler, zaman zaman merkezlerde toplanırlar; öğretim görevlilerinden yüz yüze öğretim görürler, laboratuvarlarda, iş atelyelerinde uygulama yaparlar. Kimi de iş yerlerinde iş görenek öğrenimlerini tamamlarlar. Açık Öğretim, işte bu tüm sistemdir.

DÜNYA DEĞİŞTİ

Yakın zamanlara kadar dünyada, Türkiye'de nüfus azdı. Öğrenilecek konular da azdı. Kitle öğretimine ve fırsat eşitliğine önem verilmediğinden, az bir öğrenci grubuna eğitim vermek yetiyordu.

Ozun için eğitimin ne yaygınla, ne de açığa pek gerek yoktu. Avustralya'daki gibi geniş bir kıtaya yayılmış öğrenciler için 1930'lardan beri uygulanan - alıcı-verici radyola öğretimi, ve Batı'da 50 yıldır yetişkinlere yeni meslekler öğretmek için kullanılan "Mektuplaşma

Öğretim" dışında bir çaba ortaktaki gözüküyordu. Son çeyrek yüzyılda durum dramatik bir şekilde değişti. Nüfus arttı, patlama derecesine vardı. Bugün Hindistan her yıl nüfusa 14 milyon insan katıyor. Daha 1930'larda biz, "On Milyon Genç" diye nüfusumuzla övünen marşlar tuttururken, bugün 45 milyonumuzun marşını söylememiz gerekiyor.

YAYKUR NEDEN DOĞDU?

Eğitimciler, bundan birkaç yıl önce, "1970'e vardığımızda bu şekilde 60.000 öğrenci yüksek öğrenimin kaplarına yüklenir" kehanetinde bulunuyor. Bugün, bu rakam 200.000 rakamını aşmıştır. [Sınavlara geç girmiş olanlar ve bunun gibi bazı kategoriler çıkarılınca, geriye gene de 140.000 kalıyor.]

Bu gençleri üniversite, akademi, yüksek okullarımız kaplarından içeri alamıyız. Günlük arttırılan bütçeleri-ne rağmen 1974'de rakam 4 milyar liraya yaklaşmıştır) kontenjanlarını arttıra arttıra 87.000'e ancak varmış, yüksek tahsil isteyen o 200.000 genç geri çevirmişlerdir. Yurtta fırsat eşitliğini eğitimde de sağlamakla sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı harekete geçmeye ve yaygın bir öğretim düzeni kurmaya mecbur olmuştur. "Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu" kısa adıyla, YAYKUR, işte bu sebepten doğmuştur.

Son çeyrek yüzyıldır bilgiler alanında da bir patlama olmuş. %70 kadar yeni bilgiler eski bilgilerden ye-

rini almış veya eskilere eklenmiştir. Bunun için de bilgileri daha iyi, daha kolay, daha cabuk aktaracak yeni yollar aranmış, eğitim teknolojisinin Açık Öğretim kurumunda YAYKUR'un yaratılması istenmiştir. Nihayet, bina-içi eğitimin de vazgeçilmez yolların gözünde tutularak eğitim teknolojilerinden yararlanacak yüksek okulların açılmasına da girişimimiz.

"Yapalım" demekle şüphesiz iş bitmiyor. Yeni bir sistem getirmek zaman istiyor. Para istiyor. Yetmiş milyon istiyor. Açık Öğretimden öncülerinden o lan İngilizler bile, 1968'ler-

de "Açık Üniversite"yi kurduklarında, yeter para ve bol elemanlarına rağmen ancak 1972-1973'de, o da 25.000 öğrenciyle işe başlamışlardır. Aradan üç yıl geçmiş, şimdi ancak 52.000 öğrenciye çıkabilmişlerdir. Tübingen'deki Almanların DIFF Üniversitesi ise 8 yıldır hazırlik halindedir. İranlılar 1971'de "Serbest Üniversite"yi kurmuşlardır da, ancak gelecek yıl öğrenci kayda başlayacaklardır. Çoktandır işleyen Birleşik Amerika ve Japon örnekleri de uzun hacirlik dönemleri geçirmişlerdir.

Türkiye'nin şartları baskıydı. Yukarıdaki ülkelere karşılaşılan baskı Türkiye'deki gibi değildi. Üniversitelerinde yer vardı, fakat hula kritik bir safhaya giriyordu. Önceden tedbir alıyordu. [Iran, yüksek öğretimde hâli-kite eğitime

geçme niyetinde değildi]. Türkiye'de ise, bu 200.000 öğrenciyi hiçbir yüksek öğrenim kurumuna yerleştirmek imkânı yoktu. Demokratik bir düzende de, şartları yerine getiren bir genç "daha fazla okumayacak" denememi. Orta öğretimdeki ve askerlik tecrübesi olan öğrenciler belki bir gün düzeldiler, yüksek öğrenim kapılarında öğrenciler azaltılabilir ama, bugün için sorun, mevcut olan yutulmadı. Bunlara hem bir yüksek öğretim sağlamak, hem de onları bulabilmek için alanlara yönelmek, yani ara insan gücü yetiştirmek gerekirdi. Türkiye'ye özüğü şartlar ve baskılar bunlardı. YAYKUR, bunları karşılamaya amaç edindi.

ZOR BİR İŞİN BAŞLANGICI

Zor bir iş; o muhakkak. Ben de isterdim ki, önce araştırmasın, yapalım. Dersleri ön testlerle ölçelim, uzak bir denemeye başlasayım. Fakat bugünkü şartlar içinde bu biçimde bir başlangıç gerçekçi olamazdı. Başkaların hakkı tarafına kabul ettim ve kolları savdım. İlk yıl, en mükemmel bir sistemle başlanamayacak; o da tabii. Fakat hiç yoktan daha iyi şeyler yapılabilecek. Zorlukları, tıkanıklıkları, hatta imkânız görünün engelleri aşmak için çözümler bulunacak; ve bulundu. Fakat her an, bürokrasimizin yeni engelleri çıkıyor. Kadrolar çıkmıyor, tahsis edilen para harcanamıyor, vb., vb. Elimizden geleni yapıyoruz. Böylelikle, geçen yıl sonunda kayıtlar yapıldı. 1 Mart'ta da, derslerin başlaması için hazırlıklar hızlandırıldı. Proje başla madan başlayan tenkitler rağmen, başarı için elde gelen yapıyoruz.

İşte YAYKUR'un (yan hem yaygın, hem de açıl yüksek öğretimin) hikâyesi kısaca budur. Bu da sadece başlangıçtır.

HALKTAN HALKA
EKSTRA-EKSTRA
AYÇA
RAFINE
Ayçiçek Yağı
2,5 ve 18 Kg.lik Kutular Halinde Bayilere Dağıtılmaya Başlandı
ÇANDIR KALKINMA KOOPERATİFİ
Genel Dağıtım Merkezi: 12010 CAD. 66/80 TEL. 11 6370 Adana

EK4: Milliyet, 12.02.1976.

“THE PROCESS OF TRANSITION TO DISTANCE EDUCATION IN HIGHER
EDUCATION IN THE REPUBLIC PERIOD”

Abstract

At the beginning of the foundation of Turkish Republic, some efforts were applied in order to improve the level of education, and as a result of this, it started to prosper. However, the desired success in higher education could not be achieved fully yet. The lack of sufficient number of educational institutions was the biggest factor that made the solution of the issue challenging. For this purpose, it was decided to start the distance education process in higher education as it was practiced in European countries. The first person to voice the issue of distance education in the Republican era was the Minister of National Education, Mustafa Necati Bey. However, after many years, Mustafa Necati Bey's power of attorney, concrete steps could be taken in this regard. Distance education programs, which were prepared quickly, were offered to millions of young people who dreamt of having a higher education. In this article, the first statement of Mustafa Necati Bey after the proclamation Republic was accepted as the beginning. The process of transition to distance education in higher education was discussed until the establishment of Anadolu University Open Education Faculty. At this stage, issues such as the problems experienced by students and educators, distance education institutions and the functioning of institutions were tried to be explained by considering the minutes of the Grand National Assembly of Turkey, the press of the period and their relevant literature.

Keywords

High education, distance education, higher education by letter, open education, open and distance learning.